

ملاسم تاجگذار در زمان شهباشا؛ صفویه انعکاس آن در تصاویر هنر مندانش اروپایی

دکتر غلامعلی همایون

مراسم تاجگذاری شاهنشاهان صفوی را سیاحان اروپایی مورد بحث و تفسیر قرار داده و اغلب در سیاحتنامه‌های خود راجع بآن سخن‌رانده و بعضی حتی کتابهایی درباره آن تنظیم و تألیف نموده‌اند. شاردن معروف که تاریخ هنر دان‌های اروپا اورا پدر تاریخ هنر یا واساری ایران نام نهاده‌اند کتابی باقطع کوچک بنام:

«Le Couronnement de Soleiman troiseime Roy de Perse et ce qui s'est passe de plus memorable dans les deux premieres annees son regne.»

در سال ۱۶۷۱ میلادی در پاریس منتشر کرد که در آن مراسم تاجگذاری شاه سلیمان سوم مفصلاً شرح داده شده است. تصویر مراسم این تاجگذاری در این کتاب بمنزله تیترا اصلی نمایش داده شده که بوسیله هنرمند معروف فرانسوی آن دوره «Joseph Grelot» که خود همراه با شاردن شاهد تاجگذاری شاه سلیمان در اصفهان بوده طراحی شده است (تصویر ۱).

این کتاب بقطع بزرگ بعنوان ضمیمه سفرنامه تاورنیه، در سال ۱۶۸۱ در ژنو بزبان آلمانی^۲ ترجمه و منتشر گردید. در این نسخه آلمانی نیز تصویر مراسم تاجگذاری شاه سلیمان البته با تغییراتی که حکاک دوران «I. L. Durant» بآن داده است^۳ آورده شده است.

انگلبرت کمپفر «Engelbert Kampfer» دانشمند و پزشک بنام آلمانی که در سالهای ۱۶۸۴ و ۱۶۸۵ مهمان دربار ایران در اصفهان بود در قسمت اول این کتاب خود بنام «Amoenitatum Exoticarum» «نفایس خارجی» که در سال ۱۷۱۲ در شهر لمگو «Lemgo» بزبان لاتین منتشر شد شرح مفصلی از تاجگذاری شاه سلیمان سوم آورده است^۴. در این کتاب هم تصویری از یک حکاک روی مس از مراسم تاجگذاری نشان داده شده که آن را خود انگلبرت کمپفر طرح کرده است. این گراور هم مانند گراور شاردن بوسیله سزار مکر «Cesar Macret» در سال ۱۸۱۰ حکاک شده و در اطلس لوئی لانگله «Louis Langlet» در سال ۱۸۱۱ در پاریس بقطع خیلی بزرگ و بصورت جالبی منتشر شده است.

۱- بصفحه ۶۱ از کتاب دکتر غلامعلی همایون بنام:

Iran in europaischen Bildzeugnisse vom Ausgang des Mittelalters bis ins 18. jh. Keoln 1967.

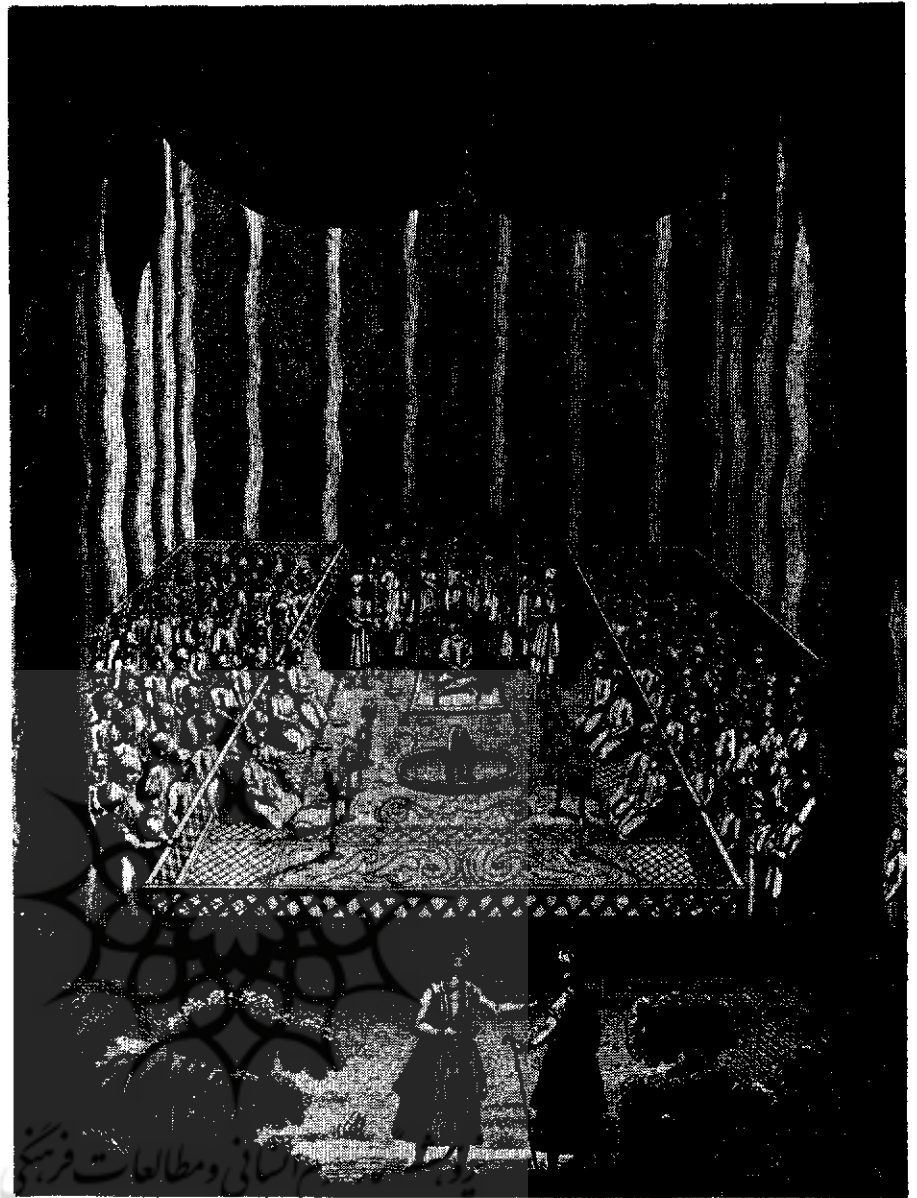
۲- مراجعه شود:

Beschreibung der Kronung Solimanni des Dritten... Königs in Persien. : Tavernier's Reisebeschreibung, Genf 1681.

۳- ئی. ال. دوران «I. L. Durant» يك منظره بقسمت حاشیه بالائی گراور اضافه نموده در حالیکه دوشاخه‌ای بیضی شکل يك گیاه عکس را دربر گرفته‌اند.

۴- انگلبرت کمپفر تاریخ اولین تاجگذاری شاه سلیمان را نوامبر ۱۶۶۶ داده است.

میدانیم که شاه سلیمان دوبار تاجگذاری کرده است. به کتاب پروفیسور والتر هینز «W. Hinz» رئیس فعلی انستیتو ایران‌شناسی دانشگاه گوتینگن بنام «Am Hofe des persischen Grosskonigs» در دربار شاهان بزرگ پارس» ۱۹۴۰ «Leipzig» صفحه ۴۴-۴۰ مراجعه شود.

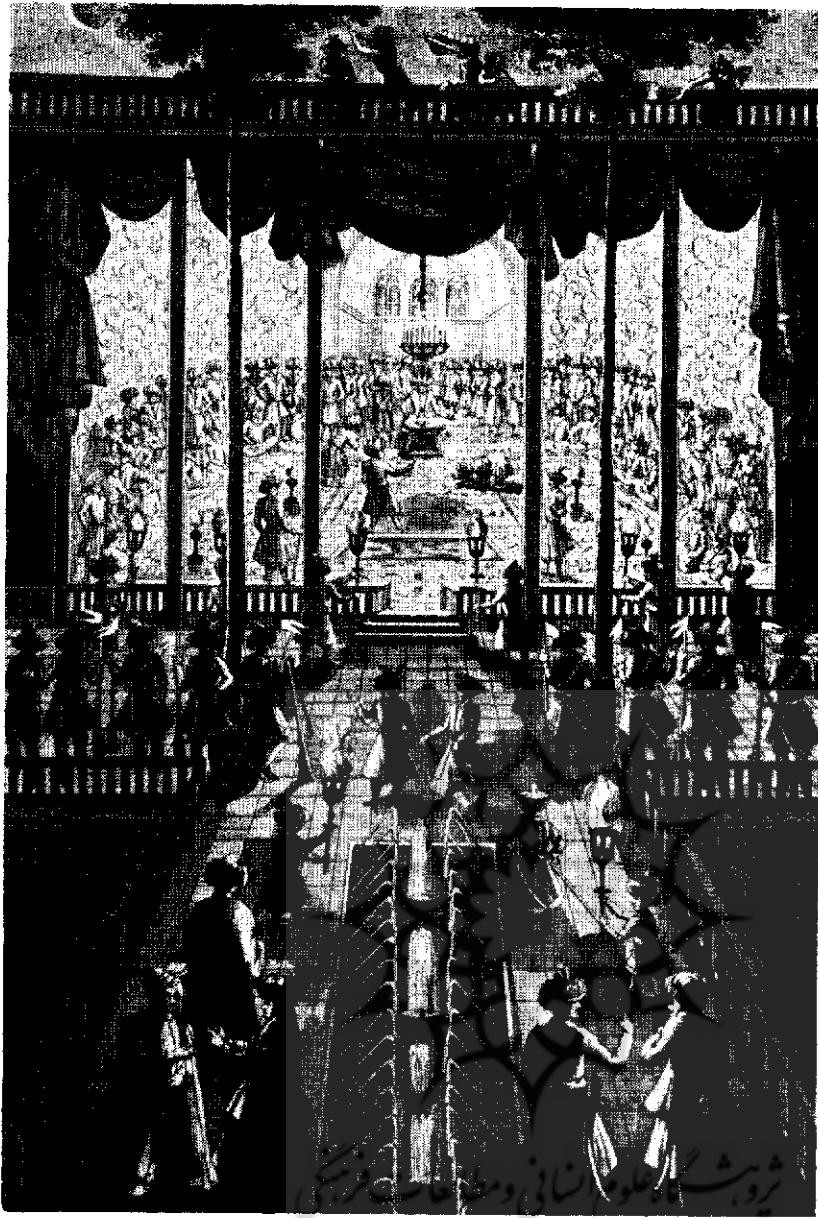
تصویر ۱ - تاجگذاری شاه سلیمان سوم
 حکاکی روی مس اثر سزار مکر
 ۱۸۱۰ «Cesar Macret»
 از روی طرح ژوزف گرلو
 ۱۶۶۷ «Joseph Grelot»
 ۲۰۴ × ۱۵۴ mm
 عکس: دکتر غلامعلی همایون از روی
 اطلس سفرنامه ژان شاردن اثر لوئی لانگه
 «Louis L'angles»
 پاریس ۱۸۱۱ تابلو شماره ۸۰

دراثر يك مقایسه مابین هر دو گراور باین نتیجه خواهیم رسید که هر دو از لحاظ اصول تقریباً یکسان هستند با این تفاوت که طرح انگلیت کمپفر (تصویر ۲) مراسم را کاملتر و مشروح تر نشان میدهد.

این عکس را از نظر پرسپکتیو یعنی از لحاظ عمق تصویر میتوان بدو قسمت اصلی تقسیم کرد:

قسمت اول زمینه جلوئی و میانی را باهم تشکیل میدهد.
 زمینه جلوئی عکس يك حیاط را نشان میدهد که در وسط آن يك حوض راستگوشه با فواره های متحدالشکل در دو طرف قرار گرفته است. زمینه جلوئی از دو طرف به باغچه های مرتب و منظمی که قسمتی از آنها در عکس دیده میشود محدود شده است.

قسمت میانه را محوطه ای که به باغچه ها بصورت صلیب عمود است یعنی در حقیقت ایوان تشکیل میدهد. در ایوان علاوه بر يك ردیف تفنگدار عده ای دیگر منجمله چند تن مشعل دار دیده میشوند. بر روی این ایوان سقفی زده شده که بر روی شش ستون قرار دارد.

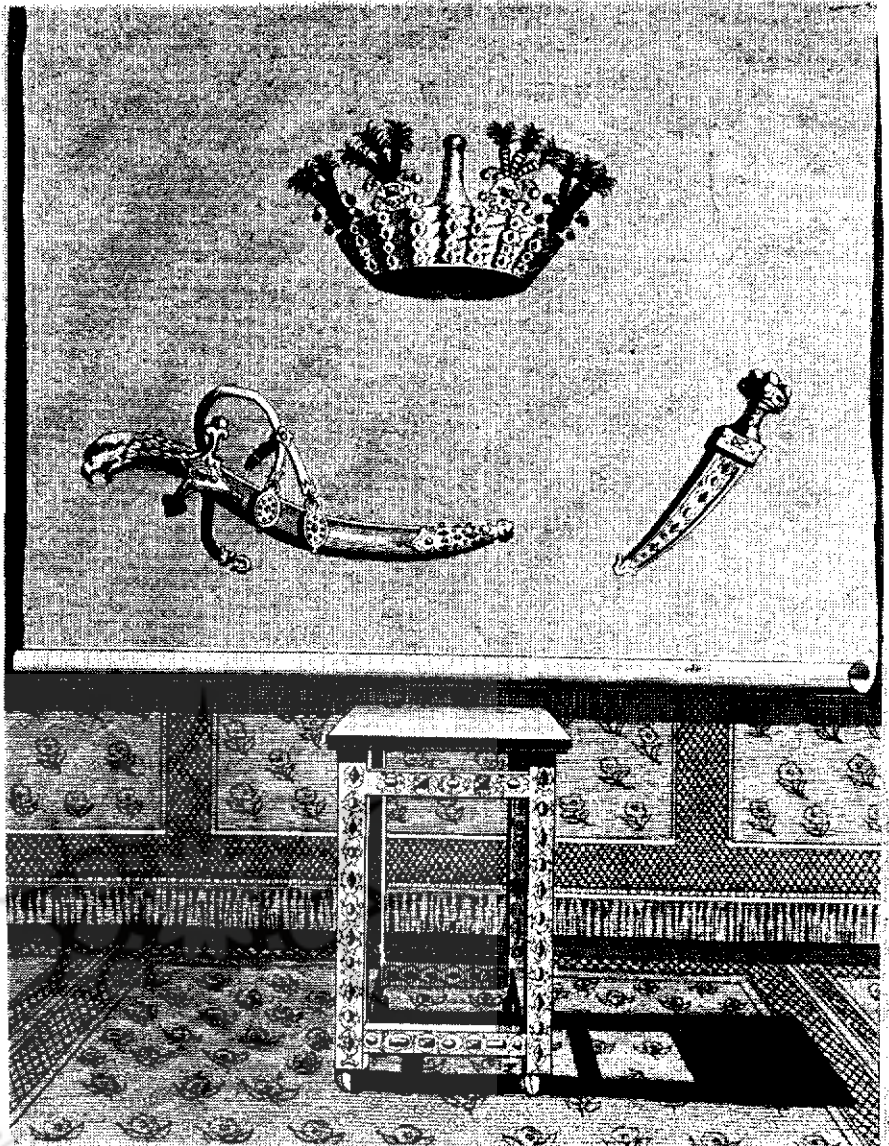
تصویر ۳ - تاجگذاری شاه سلیمان سوم
 حکاکتی روی مس اثر سزار مکر
 «Cesar Macret» ۱۸۱۰
 از روی طرح انگلبرت کمپفر
 «Engelbert Kaempfer» ۱۶۸۵
 ۳۹۰ × ۱۹۴ mm
 عکس: دکتر غلامعلی همایون از روی
 اطلس سفرنامه ژان شاردن اثر لوئی لانگه
 پاریس ۱۸۱۱ تابلو شماره 80 Bis

بالای این سقف یعنی درحقیقت روی بام و پشت نرده آن منجمین و ستاره‌شناسان دیده میشوند که بادوربین‌های بلند خود وظیفه دارند ساعت مناسب را برای مراسم تاجگذاری اعلام نمایند. از طرف بالا پرده‌های خوش‌چین و از طرف پایین نرده شمال ایوان بانضمام مرز مابین دو قسمت اصلی عکس را تشکیل میدهند.

قسمت دوم شامل زمینه عقبی گراور یعنی درحقیقت سالن بزرگ است که در آن مراسم تاجگذاری انجام میپذیرد و به «تالار طویل» معروف بوده است.

این تالار در طرح کمپفر شکل بیضی دارد در صورتیکه طراح شاردن یعنی ژوزف گرلو آنرا راستگوشه نشان میدهد. در وسط این تالار شاه سلیمان بر روی تخت خود چهار زانو نشسته و این درست همان لحظه‌ای است که مراسم تاجگذاری انجام شده و شاهنشاه با دست چپ بدبرخاستن شیخ الاسلام که در طرف چپ او بخاک افتاده و بعنوان اولین نفر تاجگذاری شاهنشاه را تبریک میگوید اشاره مینماید. طرف راست شاه سلیمان و درحقیقت درمقابل شیخ الاسلام صدر هیئت دولت درحالت تبریک گفتن است. در طرف راست او پشت حوضچه دودنقه شکل رئیس

تصویر ۳ - تخت و لوازم مربوط به مراسم
تاجگذاری شاه سلیمان سوم
حکاکی روی مس اثر سزار مکر
۱۸۱۰ «Cesar Macret»
از روی طرح ژوزف گرلو
۱۶۶۷ «Joseph Grelot»
۱۸۰ × ۱۳۳ mm
عکس: دکتر غلامعلی همایون از روی
اطلس سفرنامه ژان شاردن اثر لوئی لانگه
پاریس ۱۸۱۱ تابلو شماره ۷۹

تشریفات دربار باعصای بزرگ خود استوار ایستاده و ناظر مراسم است. پشت شاهنشاه اعضای خانواده سلطنتی و خواجهگان دربار بشکل نیم‌دایره ایستاده و در دو طرف سالن نمایندگان کشورهای خارجی و اعضای حکومت، فرماندهان کل و خانها و محترمین کشوری و لشگری هر یک نسبت بشأن مناسب خود نشسته و ایستاده جایگزین شده‌اند.

لوازم مربوط باین تاجگذاری را ژوزف گرلو طراحی کرده و آن در کتاب شاردن رسم شده است (تصویر ۳) تختی که شاه سلیمان بر روی آن جلوس کرده بصورت چهارپایه بوده و از طلای ناب ساخته شده و بوسیله جواهرات فراوان تزئین گردیده است.

تاج مرصع سلسله صفویان که با چهار پر سه‌شاخه‌ای تزئین شده، شمشیر خمیده با قبضه‌ای بصورت سر باز شکاری در طرف چپ و همچنین قمه کوچک مزین شده‌ای در طرف راست قسمت بالایی عکس را تشکیل میدهند.

این تصاویر مستند مکرر در کتابهای تاریخی و هنری اروپا بطبع رسیده و مباحث مفصلی درباره آن نوشته شده است.

۵- برای اطلاع کامل از شرح این تاجگذاری بکتاب پروفیسور والتر هینز صفحه ۴۲ مراجعه شود.
۶- بکتاب آقای پروفیسور هینز صفحه ۴۱ مراجعه شود.